

**І. В. Назаров,**

доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук

## **ПОДАЛЬШІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Після проголошення незалежності України реформування судової системи нашої держави мало на меті встановлення високого значення судової влади. З метою визначення напрямків реформування 28 квітня 1992 року було схвалено Концепцію судово-правової реформи. Акцент при цьому робився на необхідності забезпечення судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, вивченні ролі суду в розв'язанні спорів, що виникають між людиною і державою, наділенні суду повноваженнями реального гаранта прав людини.

Реформування судової системи України в ті часи було обумовлено тим, що суди України, вся система юстиції і чинне законодавство, яке регулювало діяльність правоохоронних органів, переживали глибоку кризу. Суди не завжди надійно охороняли права і свободи людини, являли собою важливий інструмент командно-адміністративної системи і змушені були бути провідниками її волі. Суд не мав влади, а влада безконтрольно користувалась судом. Відповідно судово-правова реформа повинна була привести судову систему, а також всі галузі права у відповідність із соціально-економічними та політичними змінами, що відбулись у суспільстві. Також реформа повинна була виправити ситуацію надмірного перевантаження судів та правоохоронних органів, що негативно впливало на результати їх діяльності, недостатнього соціально-економічного захисту суддів і слідчих, існування фактів втручання в діяльність правосуддя.

Головною метою судово-правової реформи і формування незалежної судової влади стала перебудова судової системи, створення нового законодавства, вдосконалення форм судочинства.

Перед реформою поставили такі завдання:

- гарантувати самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади шляхом ефективного розмежування повноважень;
- реалізувати демократичні ідеї правосуддя, вироблені світовою практикою і наукою;
- поступово здійснити спеціалізацію судів, чітко визначити компетенцію різних ланок судової системи;
- максимально наблизити суди до населення, гарантувати право громадянина на розгляд його справи компетентним, незалежним і неупередженим судом.

Пропонувалося реалізувати положення Концепції в три етапи. Вважалося, що структурні зміни судової системи повинні проходити поетапно, на основі розвитку і зміни функцій існуючих судів з поступовим відокремленням ряду їх підрозділів в самостійні ланки судової системи із спеціальною підсудністю або в додаткові судові інстанції.

С того часу реформа судової влади пройшла через кілька етапів, в межах яких змінювалися і її завдання, і бачення структури судової системи і ставлення до суддівського корпусу. Не можна сказати, що заходи судової реформи реалізовані, тому робота в цьому напрямку продовжується. Більшість науковців зазначають, що і з прийняттям нового законодавства у 2010 – 2012 роках судова реформа не закінчилася і потрібні суттєві зміни норм Конституції України.

Таку ж думку висловлює і Парламентська Асамблея Ради Європи. У Резолюції 1755 (2010) ПАРЕ констатує, що реформа судової влади та системи правосуддя є украй важливими для консолідації верховенства права в країні і зазначається, що без внесення змін до Конституції України (лише на рівні нового Закону) буде неможливо реформувати судову владу відповідно до європейських стандартів і цінностей, та наголошується на обов'язку органів влади забезпечити належне фінансування судової системи з державного бюджету, оскільки поточна ситуація, на думку ПАРЕ, свідчить про хронічне недофінансування органів судової влади, що збільшує можливості для корупції та підриває верховенство права.

В цьому контексті значну увагу притягує законопроект Президента України про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів (реєстр. № 2522а), який може покласти початок нового етапу реформи органів судової влади, враховуючи ті суттєві зміни, що ним пропонуються.

Метою законопроекту є вдосконалення положень Конституції України та посилення існуючих гарантій незалежності суддів, що дасть змогу змінити існуючу процедуру призначення та звільнення суддів, зменшити роль політичних органів у цьому процесі та дозволить передати повноваження щодо вирішення питань, пов'язаних із діяльністю суддів до відання органів, більшу частину складу яких становитимуть судді.

Із більшістю новел законопроекту слід погодитися, але деякі є спірними і потребують додаткового дослідження і обговорення перед їх прийняттям.

Так, наприклад, пропонується змінити ч. 2 ст. 125 Конституції України, наділивши Верховний Суд України повноваженнями щодо забезпечення однакового застосування норм законодавства України всіма судами загальної юрисдикції. На думку авторів законопроекту такі зміни дозволять врахувати позиції Європейської Комісії "За демократію через право" щодо необхідності перегляду місця та ролі Верховного Суду України у системі судової влади в Україні, а також дозволить створити правовий механізм формування єдиної судової практики.

Варто погодитися, що є потреба зміцнити статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції. Але внесенню

таких суттєвих змін до Основного Закону країни повинні передувати обговорення змін до процесуального законодавства про подальший порядок взаємодії Верховного Суду України з вищими спеціалізованими судами. Просте наділення Верховного Суду України правом давати роз'яснення діючого законодавства всім нижчестоящим судам неможливо без права переглядати рішення вищих спеціалізованих судів у більшій кількості випадків, ніж зараз. А в такому разі залишиться інститут перегляду рішень судів касаційної інстанції після касаційного перегляду, що не відповідає не лише європейським, а й світовим стандартам.

Так само запропоновані до ч. 3 ст. 126 зміни не узгоджуються із діючим законодавством. Пропонується закріпити, що надання згоди на затримання чи арешт судді здійснюватиметься Вищою радою юстиції за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. Вища рада юстиції розглядає дисциплінарні справи щодо суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів, а Вища кваліфікаційна комісія суддів України – щодо суддів місцевих та апеляційних судів. Тому наділення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України правом звертатися з вказаного питання до Вищої ради юстиції щодо суддів місцевих і апеляційних судів можна оцінювати як логічним і обґрунтованим. Але, коли мова йде про суддів вищестоящих судів, то, умовно кажучи, вони не знаходяться вже під дисциплінарною юрисдикцією Вищої кваліфікаційної комісії і право на звернення до Вищої ради юстиції щодо таких суддів з її боку вже не виглядає доцільним.

У будь-якому випадку слід пам'ятати про головні завдання судової реформи: поліпшення доступності суду для населення, зменшення навантаження на суддів, підвищення якості правосуддя і, нарешті, повернення довіри громадян до суду. Виконання саме таких завдань буде оцінено позитивно з боку компетентних органів і інститутів Європейського Союзу та дозволить судовій системі України у майбутньому стати частиною європейської судової мережі.

**В. М. Куц,**  
заведуючий кафедрою уголовного права  
Национальной академии прокуратуры  
Украины, кандидат юридических наук,  
профессор

## **АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЫ**

По некоторым оценкам современная уголовно-правовая наука находится в более кризисном состоянии, чем практика противодействия преступности, а ее влияние на практику имеет зачастую отрицательный характер, хотя интенсивным